

att bygga städer

Redan i och med den industriella revolutionen flyttade människorna från landsbygden in till städer och tätorter. Deras avsikt var att ändra — läs förbättra — sina villkor. Strömmen in till tätorter pågår alltjämt. Orsaken är densamma.

En särskilt intressant egenskap hos den stora staden — och det är mot stora städer den sk utvecklingen går — är att den är ett instrument för accelererande förändringar. En stor koncentration av människor inom ett litet område ökar sannolikheten för förändringar — kulturellt, socialt och teknologiskt. Jämför molekyler i en gas som pumpas in i en behållare under högt tryck. Antalet kollisioner mellan dem ökar.

Om det nu i huvudsak förhåller sig på det här sättet, varför bygger man då alltjämt städer som om de vore ämnade för evigheten? Svåra att förändra! Skapare av nya villkor — förändringar — men utan egen flexibilitet! Hur mycken stelhet och konvention, vilken brist på förutseende, fantasi och insikt om vad tätortsmiljön som kulturell, social och politisk förändringsfaktor, går inte i dag under beteckningarna arkitektur och stadsplanering!

Ansvällningen av tätorterna under den industriella revolutionen innebar i praktiken att man kasernerade lantbefolkningen. Kaserner är uttrycket för något grått, trist, enahanda. Man tänker gärna på något fyrkantigt och stort med många fönster, konstruktioner som ut-

strålar varaktighet över decennier. Många fönster — litet fantasi.

Det kunde väl te sig rimligt för den tidens människor, att man skulle bygga hus i städer som man byggde hus på landet. De skulle överlämnas från far till son, släktled efter släktled. Agrarsamhällets stabilitet och kontinuitet överflyttades på industrialismens samhällsbyggande. Man kan inte begära att någon skulle inse revolutionens hela vidd.

Men är det rimligt att vi i dag, 100 år senare, fortsätter att bygga kaserner, låt vara med modernare bekvämligheter? Agrarsamhällets beständighetssträvan lyser oförändrat ur de fyrkantiga, mångfönstrade stål- och betongbelätna i den teknologiska civilisationens Järva och Skärholmen. Kasertering av lantbefolkning har i dag blivit ensilering av arbetskraft.

Det som i agrarsamhället var stabilitet och beständighet är i den teknologiska civilisationen stelhet och hinder för handlingsfrihet. Modellen som fungerade så väl i den dåtida bondevärlden är oförenlig med kunskapsexplosionens och teknologins värld. Det är inte bara varaktighetskulten vi har släpat med oss över i den nya epoken. Vi söker de facto också omsätta agrarvärldens hela livsrytm på den nya tillvaron, vilket — föga förvånande — skapar en rad problem.

Liksom bonden arbetar vi på dagen. För honom fanns inte något val. Han kunde inte se att arbeta på natten. Vi,

däremot, kan göra natt till dag. Vi far till jobbet samtidigt, äter samtidigt, rekreerar oss samtidigt, går på semester samtidigt, stiger upp och går i säng ungefär samtidigt. Det mesta av detta sker på dagtid. Resultatet är också välkänt. Köer till arbetet. Köer hem. Trångt på lunchrestaurangen. Överbelagt på semestern, trängsel. Dessa problem försöker vi lösa genom att göra allt bredare genomfartsleder och matargator, vilka excellerar i asfalterad ödslighet under tre fjärdedelar av dygnet och fungerar som testbana för krypväxlar resten av tiden; genom att med stora kostnader försöka dimensionera olika faciliteter efter toppbelastning — sjukhus är bara ett exempel; genom att överlasta tillgängliga rekreationsanläggningar under veckosluten och låta dem stå praktiskt taget övergivna resten av veckan. Allt eftersom urbaniseringen tilltar, accentueras den här typen av problem.

Måste inte nästa stora sociala, kulturella och politiska förändring bestå i att vi äntligen accepterar att vi lever under radikalt förändrade betingelser?

I många fall gäller satsen att vi bygger för framtiden. Men när det gäller våra städer tror jag att vi gör framtiden en otjänst om vi har ambitionen att bygga för den. Låt oss se till att vi bygget för nutiden — i så måtto att vi inte låser framtidens möjligheter att förändra! Låt oss slutligen bygga för Människor — inte för "arbetskraft" eller något lika vettlöst. Kanske är detta den största förändring som krävs.

Gustaf Delin